

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفسیر موضوعی (۲)

تفویضی از انسان‌شناسی و هدف خلقت
در قرآن کریم

تألیف

دکتر حامد دژ آباد

(استادیار دانشگاه تهران)

شماره مسلسل ۷۹۵۶

شماره انتشار ۳۴۹۴

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
شخصات نشر
شخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت ترجمه
پاداش
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزودن
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

دژآباد، حامد، ۱۳۶۰-
تفسیر موضوعی (۲): آموزه‌هایی از انسان‌شناسی و هدف خلقت در قرآن
کریم / تألیف حامد دژآباد.
تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۳.
۱۷۸ص.
انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۴۹۴.
978-964-03-6625-7
فیبا
کتابنامه به صورت زیرنویس
تفاسیر شیعہ-- قرن ۱۴
انسان‌شناسی-- جنبه‌های قرآنی
آفرینش-- جنبه‌های قرآنی
دانشگاه تهران
۳: ۸۴۵۴ الف / BP۱۰۴
۲۹۷/۱
۱۳۹۳

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازتابی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌باشد.

BN: 978-964-03-6625-7

9 789640 366257

عنوان: تفسیر موضوعی (۲): آموزه‌هایی از انسان‌شناسی و هدف خلقت در قرآن کریم

تألیف: دکتر حامد دژآباد

ویراستار: فرشاد رضوان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۸۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۲۰۷۸

فهرست مطالب

ح	مقدمه	۱
۱	فصل اول: انسان در جهان بینی الهی	۱
۱-۱	۱-۱-۱. ابعاد وجودی انسان	۱
۲	۱-۱-۱. موارد استفاده کلمه «روح» در آیات قرآن	۲
۳	۱-۱-۲. دلایل عقلی اثبات روح	۳
۴	۱-۱-۳. دلایل نقلی اثبات روح	۴
۶	۱-۱-۴. مجرد روح	۶
۷	۱-۱-۵. اصالت روح	۷
۸	۱-۱-۶. دلیل عقلی اصالت روح	۸
۸	۱-۱-۷. رابطه روح با بدن	۸
۹	۱-۱-۸. ویژگی‌های ماده روح	۹
۱۰	۱-۱-۹. مقام و منزلت انسان	۱۰
۱۱	۱-۲-۱. جانشینی خدا در زمین	۱۱
۱۴	۱-۲-۲. علم به اسما	۱۴
۱۷	۱-۲-۳. برخوردار از روح خدایی	۱۷
۱۸	۱-۲-۴. مسجود فرشتگان	۱۸
۲۱	۱-۲-۵. حامل امانت الهی	۲۱
۲۷	۱-۲-۶. ضد ارزش‌ها در انسان	۲۷
۲۹	۱-۲-۳. انسان و اختیار	۲۹
۲۹	۱-۳-۱. اندیشه جبر و مشرکان عصر رسالت	۲۹
۳۰	۱-۳-۲. صحابه و اندیشه جبری‌گری	۳۰
۳۱	۱-۳-۳. اموی‌ها و اندیشه جبری‌گری	۳۱
۳۲	۱-۳-۴. دیدگاه متکلمان پیرامون جبر و اختیار	۳۲
۴۸	۱-۴-۱. انسان و سنت‌های الهی	۴۸
۴۸	۱-۴-۱. معنای لغوی سنن	۴۸
۴۹	۱-۴-۲. معنای اصطلاحی	۴۹
۴۹	۱-۴-۳. فایده شناخت سنن الهی	۴۹
۵۱	۱-۴-۴. ویژگی‌های سنن الهی	۵۱
۵۶	۱-۴-۵. تقسیم‌بندی سنن الهی	۵۶

۷۱	فصل دوم: سنت استبدال
۷۱	مقدمه
۷۱	۱-۲. معنای لغوی و اصطلاحی استبدال
۷۳	۲-۲. انواع استبدال
۷۳	۱-۲-۲. استبدال از بُعد فردی و اجتماعی
۷۴	۲-۲. استبدال از بُعد شیوه اجرا
۷۵	۱-۲-۲. استبدال، عذاب الهی
۷۶	۴-۲. استبدال و قدرت نمایی الهی
۷۷	۵-۲. تنگنا استبدال و استخلاف
۷۸	۶-۲. علل ناعدی و انحطاط اقوام گذشته
۷۸	۱-۶-۲. ظلم
۸۱	۲-۶-۲. ترک امر به معروف و نهی از منکر
۸۳	۳-۶-۲. ترک جهاد
۸۶	۴-۶-۲. تفرقه و اختلاف
۸۸	۵-۶-۲. عدم پیروی از رهبر جامع
۹۰	۶-۶-۲. شیوع انحراف‌های جنسی
۹۴	۷-۶-۲. استکبار و عناد
۹۹	۸-۶-۲. اسراف و تبذیر
۱۰۰	۹-۶-۲. رفاه‌طلبی و زیاده‌خواهی
۱۰۱	۱۰-۶-۲. تقلید غیر محققانه
۱۰۳	۷-۲. ذکر مصادیق
۱۰۳	۱-۷-۲. قوم نوح (ع)
۱۰۴	۲-۷-۲. قوم هود (عاد)
۱۰۶	۳-۷-۲. قوم صالح (ثمود)
۱۰۸	۴-۷-۲. قوم لوط (ع)
۱۱۰	۵-۷-۲. قوم شعیب (ع)
۱۱۳	۸-۲. ویژگی‌های قوم جایگزین
۱۱۴	۱-۸-۲. محبوب خداوند
۱۱۴	۲-۸-۲. محب خداوند
۱۱۵	۳-۸-۲. فروتن و نرم در برابر مؤمنان

۱۱۹.....	۴-۸-۲. خشونت و غلظت در برابر کافران.....
۱۲۱.....	۵-۸-۲. جینادگران در راه خدا.....
۱۲۲.....	۶-۸-۲. خوف نداشتن از سرزنش‌ها.....
۱۲۳.....	۷-۸-۲. انصاف در راه خدا و نداشتن بخل.....

فصل سوم: هدف خلقت..... ۱۲۹

۱۲۹.....	مقدمه.....
۱۳۰.....	۱-۲-۳. تبیین معنای هدف.....
۱۳۱.....	۲-۳. دیدگاه‌ها درباره جهان هستی.....
۱۳۱.....	۱-۲-۳. هیچ‌فریبی.....
۱۳۴.....	۲-۲-۳. هدف‌ریزی منظر قرآن کریم.....
۱۴۱.....	۳-۲-۳. انگیزه‌های پس از سقۀ خلقت.....
۱۴۴.....	۳-۳. انسان محور و عارف مطلق جهان هستی.....
۱۴۵.....	۱-۳-۳. اشکال و پاسخ اول.....
۱۴۸.....	۲-۳-۳. اشکال و پاسخ دوم.....
۱۴۹.....	۴-۳. هدف آفرینش انسان از دیدگاه قرآن.....
۱۴۹.....	۱-۴-۳. امتحان و آزمایش.....
۱۵۰.....	۲-۴-۳. رحمت.....
۱۵۰.....	۳-۴-۳. خلافت و جانشینی خداوند.....
۱۵۱.....	۳-۴-۳. رسول اکرم (ص) و انمۀ اطهار (ع).....
۱۵۱.....	۵-۴-۳. عبادت.....
۱۶۱.....	۶-۴-۳. جمع بین تعبیرهای متفاوت آیات قرآن.....
۱۶۴.....	۵-۳. استبدال زمینه‌ساز هدف خلقت.....
۱۶۴.....	۱-۵-۳. موانع انسانها در رسیدن به هدف خلقت.....
۱۶۷.....	۲-۵-۳. استبدال و رفع موانع.....
۱۶۹.....	۶-۳. جامعه ایده‌آل و حکومت صالحان در زمین.....

مقدمه

یکی از مباحث مهم در حوزه علوم انسانی و به طور خاص در حوزه دین (که با توجه به گستره معنایی آن، علوم گوناگونی به تبیین آن پرداخته‌اند)، موضوع انسان‌شناسی است. جامعه‌شناس‌ها، روانشناسان، فلاسفه، عرفا و مفسران هر یک به طور مبسوط، البته با نگاه مخصوص به خود، به این موضوع پرداخته‌اند. قرآن کریم به عنوان کتاب انسان‌سازی و کتابی که عهده‌دار هدایت انسان‌هاست، از ابعاد مختلفی به این موضوع پرداخته است. توجه به موضوع هدف خلقت و نقش اعمال و رفتار انسان‌ها در رابطه با آن هدف و نیز واکنشی که آفرینش در برابر این اعمال دارد (سنن)، از جمله این ابعاد است. تمام آسایش‌ها و زمین و هر چه در آنهاست خلق شده‌اند تا انسان به عنوان گلی سرسبد جهان هستی و اشرف مخلوقات به سعادت بدی خود نائل آید. عاملی که سعادت انسان را تأمین می‌کند این است که هدف صحیحی در زندگی داشته باشد و حرکت او در سراسر زندگی با هدفش هماهنگ باشد. اگر هدف مشخص نباشد یا حرکت با هدف هماهنگ نباشد، جز این نیست که انسان از انسانیت خارج و دچار خسران ابدی می‌شود؟

در این صورت آیا فرقی بین «خیر» و «شر» هست؟ قرآن کریم به عنوان کتاب انسان‌سازی، برای اینکه انسان دچار خسران نشود و به کمال و ابعاد حقیقی خود برسد، هدف از خلقت انسان و راه‌های رسیدن به این هدف را بیان کرده تا انسان همواره عرصه جهت‌گیری در زندگی خود را به سمت وسوی آن قرار دهد و در سراسر زندگی حرکتش را برای رسیدن به آن نقطه هدف هماهنگ کند. اما انسان که در نهادش هم عقل و هم شهوت قرار داده شده، گاهی عقل خود را تابع شهوت و هواهای نفسانی خود قرار می‌دهد و از مسیر انسانیت (یعنی مسیری که باید از این راه به آن هدف رسید) خارج می‌شود. چنین انسان‌هایی علف‌های هرزی هستند که باید از مزرعه آفرینش چیده و نابود شوند. نقش سنت استبدال و جین کردن چنین انسان‌هایی است. در این کتاب سعی بر آن است که پیرامون بحث انسان‌شناسی و مسائلی همچون هدف خلقت و سنت‌های الهی به‌ویژه سنت استبدال، حول محور یاس و آن و با عنایت بیشتر به تفسیر میزان علامه طباطبائی به بحث و بررسی بپردازیم. این اثر در سه فصل ارائه شده است (مطابق با سرفصل‌های مصوب دانشگاه تهران). در فصل اول، انسان در جهان‌بینی الهی مورد بررسی می‌شود و برخی مباحث همچون جبر و اختیار؛ مقام و منزلت انسان و ابعاد وجودی او و نیز بحث سبب الهی مطرح می‌شود. فصل دوم به طور خاص درباره یکی از سنن الهی یعنی استبدال خواهد بود و در فصل سوم نیز موضوع هدف خلقت و ارتباط آن با سنت استبدال بررسی خواهد شد.

شایان ذکر است که مخاطبان این کتاب دانشجویان مقطع کارشناسی علوم قرآن و حدیث هستند. در پایان از تلاش‌های همه استادانی که بنده را در این رابطه یاری کردند و مشوق بنده در این امر بودند (به خصوص دکتر نجارزادگان)، تشکر می‌کنم.